



ROZPAD HRANIC RODINNÉHO SYSTÉMU - FENOMÉN PARENTIFIKACE

HRANICE RODINNÉHO SYSTÉMU

Rodina je systém - základem jsou transakční vzorce - ty řídí, jak, kdy a ke komu se vztahovat.

Tyto vzorce zahrnují také vzájemná očekávání, vzájemné přizpůsobení a funkční výkonnost jednotlivých členů v rodině.

V každé rodině je zavedena **hierarchie vlivu a moci**, na jejímž základě disponuje každý člen rodiny **jinou úrovní autority**. Tak se vytváří **hranice rodinného systému**.

Každá funkční rodina by měla mít jasně stanovené hranice, které jsou jednotlivými členy rodiny respektovány.

O hranicích můžeme mluvit jako o **neviditelné linii** mezi jednotlivými subsystémy rodinného systému a jejich důležitou charakteristikou je jejich **propustnost**.

Propustnost hranic:

- **Vnitřní** (odehrává se uvnitř rodiny mezi jejími subsystémy),
- **Vnější** (odehrává se mezi rodinou a vnějším okolním světem).

Hranice rodinného systému jsou klíčové pro zdravé fungování rodiny.

Jasně nastavené hranice rodinného systému:

- představují očekávanou generační hierarchii,
- označují vývojové rozdíly mezi jednotlivými členy rodiny,
- definují vhodné rodinné role,
- plně poskytují jejím členům příležitosti pro naplňování jejich emocionálních potřeb v rámci vývojově vhodných způsobů,
- jsou považovány za velmi důležité pro zdravý vývoj jedince,
- umožňují nepřetržité propojení mezi rodiči a dětmi pro zdárný vývoj a individualizaci dětí.

ROZPAD HRANIC

Někdy se však stane, že jsou v rodině **hranice narušeny, nefungují** nebo **nejsou vůbec nastaveny** = rozpad nebo-li rozpuštění hranic.

Rozpad hranic může v rodině:

- způsobit zmatek mezi jejími členy, mezi generacemi,
- zvyšovat pravděpodobnost patologií a rizik z hlediska chování jednotlivých členů rodiny.

ROZPAD HRANIC RODINNÉHO SYSTÉMU

může zde docházet k:

- triangulaci
- enmeshmentu
- intruzivité
- **zmatení rolí** - rodič předává veškerou odpovědnost dítěti, rodič a ani dítě nenesou svou normální, přirozenou roli:
 - parentifikace
 - spousifikace

Všechny tyto termíny charakterizují nevhodné vztahy rolí mezi rodiči a jejich dětmi.

ROZPAD HRANIC

S rozpadem hranic v rodinném systému často nalézáme odpověď na otázky typu:

„Kdo je rodič a kdo je dítě?“

Rozpad hranic výrazně zvyšuje rizika emočního zneužívání dětí.

Někteří autoři hovoří až o vykořisťovacím vztahu, kdy psychicky zneužívající rodič si vynucuje na svém dítěti poskytnutí naplnění jeho emocionálních potřeb.

Hranice rodinného systému se narušují i v momentě, kdy dochází v rodině k **parentifikaci**, a to ve chvíli, kdy **dítě přebírá rodičovskou roli**.

PARENTIFIKACE

proces, kterým dítě nebo dospívající předčasně naplňuje rodičovské role a přebírá odpovědnost za jejich fyzické či emocionální potřeby.

- Rodiče se vzdávají svých rolí a transformují je na své dítě v očekávání jejich naplnění.
- **Negativní důsledky parentifikace** pro zdárný vývoj dítěte spočívají v tom, že si rodiče plní své emocionální potřeby na úkor dítěte.
- rodičovské děti, dítě jako rodič, zatěžované dítě

PARENTIFIKACE vzniká v momentě, kdy:

- se rodič stane závislý na dítěti,
- rodič převezme roli dítěte či chování dítěte,
- kdy se role stane pro dítě zátěží a zabraňuje mu v jeho dalším osobním rozvoji,
- kdy role přesahuje schopnosti dítěte činit rodičem požadované,
- se naruší vztah mezi rodičem a dítětem, kdy vzniká vztah, jakoby oba byli rodiči či oba byli dětmi,
- když je dítě v roli vykořisťováno a bývá mu zabraňováno projevovat se a mít aktivity přiměřené a obvyklé k jeho věku,
- když jsou děti kárány či trestány za to, že vystupují jako rodiče, i když se to od nich očekává.

PARENTIFIKACE je nejvíce obvyklá v rodinách, kde se projevuje:

- zanedbávání,
- týrání,
- fyzické či sexuální zneužívání,
- nadměrné požívání alkoholu či drog, (závislosti)
- v rodinách, kde je zdravotní omezení (postížení, nemoc apod.).
- v rozvádějících se či rozvedených (rozpadlých) rodinách

Rozvod v rodině velmi často uvádí dítě do různých rolí. Dynamika rodiny může zatížit děti, které se snaží udržovat rodinu jako celek, a tak se snaží přebírat různé role, snaží se posilovat slabé rodinné vazby.

DVA TYPY PARENTIFIKACE:

- Emocionální
- Instrumentální



Každý z těchto typů může mít rozdílné dopady na jedince.

Emocionální typ parentifikace se velmi často objevuje společně s instrumentální parentifikací současně.

EMOCIONÁLNÍ PARENTIFIKACE:

jako účast dítěte na socio-emocionálních potřebách rodiče

Děje se v rodinách, kde rodič trpí duševní nemocí, nějakou poruchou osobnosti nebo má jiné osobní deficity, např. z dětství.

Dítě zde rodičům slouží jako:

- důvěrník,
- společník,
- poskytovatel péče, pomoci a podpory
- zklidňovatel rodinných konfliktů.

A právě v důsledku nesouladu mezi očekáváními rodiče a vývojovou úrovní dítěte (př. psychické, úrovní zralosti, stupně pochopení, apod.) je emocionální parentifikace **spojená s řadou negativních důsledků pro dítě**, i pro jeho další vývoj a dospělost.

INSTRUMENTÁLNÍ PARENTIFIKACE:

jako účast dítěte při starosti o domácnost a její logistiku

Dítě zde například:

- vykonává domácí práce, třeba formou úklidu, nakupování, vaření,
- plní každodenní povinnosti, které se týkají péče o sourozence, poté i finančního hospodaření apod.

Instrumentální parentifikace:

- uskutečňuje se v **izolaci rodinného systému**
- děje se zejména v rodinách, kde jsou jeden nebo oba rodiče neschopní plnit tyto funkční potřeby z důvodu nemoci či jiných faktorů, jako je například velká pracovní zátěž s cílem finančního udržení rodiny, zejména u osamělých rodičů s dětmi.

ÚČINKY PARENTIFIKACE:

- **destruktivní, patologická**
- **adaptivní s příznivými dopady na dítě**

Instrumentální typ parentifikace je méně škodlivý než emocionální typ.

Dítě při instrumentální parentifikaci může od rodičů vnímat i péči, podporu či uznání, pokud jsou rodiče toho schopní.

IDENTIFIKACE PARENTIFIKACE:

- závisí na řadě faktorů
- je místy obtížná,
- v určitých případech těžce odhalitelná (tzv. dokonalé dítě – zvyšování sebevědomí rodiče, uklidňování jeho pocitů méněcennosti, obdivování apod.)
- v některých případech je i snadno odhalitelná (př. péče dítěte o rodiče na úkor absence školní docházky)

PSYCHOLOGICKÝ POHLED NA PARENTIFIKACI:

- Zaměřuje se na atributy vnímání **normálnosti** či **abnormálnosti** z pohledu parentifikovaného jedince v rámci jeho vývojových etap a z pohledu parentifikujícího rodiče.
- Negativní dopady z části souvisí s původními příčinami parentifikace, kterými mohou být zatěžující události v rodině, v životě parentifikujícího rodiče, jakými jsou např. deprese, úzkost, různé psychiatrické diagnózy, porucha osobnosti, rozvod, týrání a zneužívání dětí, apod.
- Výzkumy v oblasti parentifikace jsou příkladem posunu zejména ve vývojové psychologii, psychopatologii, ale i sociální psychologii a dalších psychologických oborů.

SOCIOLOGICKÝ POHLED NA PARENTIFIKACI:

- zdůrazňuje **vnější faktory** a **sociální podmínky**, které mají dopad na příčiny a důsledky parentifikace.
- Tento přístup vyvolává lineární vysvětlení a předpokládá složitější a variabilnější výsledky v závislosti na společenských podmínkách.
- Pomocí tohoto přístupu můžeme zkoumat parentifikaci zejména z **pohledu sociokulturního**, kdy vliv parentifikace např. závisí dle pohlaví, rasové identity, kvality vztahů v rodině, nezaměstnanosti členů v rodině, nemoci rodiče apod.


